

Received / Makale Geliş Tarihi 24.02.2024
Published / Yayınlanma Tarihi 30.04.2024
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 8 (41)
pp / ss 623-629

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.11218256
Mail: editor@pejoss.com

Öğr. Gör. Nur Ayday

<https://orcid.org/0000-0002-5971-1275>

Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü, Eskişehir / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/05nz37n09>

Domenico Gabrielli'nin Viyolonsel için Yazdığı Eserler ve Kullandığı Müzikal Formlar Üzerine Bir İnceleme

A Study of Domenico Gabrielli's Works for Violoncello and the Musical Forms

ÖZET

Barok dönem müzik tarihi içerisinde geniş bir zaman dilimini kapsayan ve önemli müzikal gelişmelerin yer aldığı bir dönem olarak bilinmektedir. İtalya ise sanat alanında bu döneme damgasını vuran, birçok önemli müzik merkezine ev sahipliği yapan Avrupa'nın sayılı ülkelerinden biridir. İtalya'da dört büyük merkez bulunmaktadır. Bu önemli sanat merkezlerinden biri de Bolonya'dır. Çalışmada Bolonya Okulu ve bu okulun ön plana çıkmasını sağlayan kurumların öneminden, bu kurumlara bağlantılı olarak solo viyolonsel besteciliği ve icracılığının gelişimi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İkinci bölüm Domenico Gabrielli'nin kısa özgeçmişini barındırırken bu bölümü takip eden diğer bölümde ise Gabrielli'ye ait ve bu makalenin amacını ortaya koyan solo viyolonsel eserleri, bu eserlerin müzikal formları üzerine bir inceleme yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Domenico Gabrielli, Viyolonsel eserleri, Müzikal formlar

ABSTRACT

The Baroque period is a significant epoch in the history of music, encompassing a substantial period of musical evolution. Italy is one of the few countries in Europe to have left its artistic mark on this period, and is home to many important musical centres. There are four main centres in Italy. One of these important artistic centres is Bologna. The study includes information on the importance of the Bologna School and the institutions that brought this school to the fore, as well as the development of solo cello composition and performance in relation to these institutions. The second part contains a short biography of Domenico Gabrielli, and the next part is an analysis of Gabrielli's solo cello works, which are the subject of this article, and the musical forms of these works.

Keywords: Domenico Gabrielli, Works for violoncello, Musical forms.

1. GİRİŞ

Barok dönem on yedinci yüzyıl ile on sekizinci yüzyılın ikinci yarısını içinde barındıran, başlangıcı yaklaşık olarak 1600'lere bitiş ise 1750'lere dayanan geniş bir zaman dilimini kapsayan (Ayday, 2023), genel olarak bolluğa, çeşitliliğe ve geçmiş dönemlerin bilgeliğine öykünen, estetik değer taşıyan bir dönemdir. Aynı zamanda sanatta özellikle de müzik alanında birçok gelişmeyi barındıran, Avrupa'da İtalyan hakimiyetinin yaşandığı bir dönem olarak da kabul edilmektedir (Dickey & Carter, 2012).

İtalya'nın kuzeyinde yer alan Bolonya ise bulunduğu coğrafi konum bakımından ve barındırdığı ünlü besteci ve icracılar sayesinde Avrupa ve İtalya'nın önemli müzik merkezlerinden biri haline gelmiştir. Şehrin sanatsal etkinliklerinde büyük bir role sahip, aynı zamanda besteciler ve çalışmaları ile ilgili bir terim olarak kullanılan Bolonya Okulu'nun da oluşumuna katkı sağlamış Accademia Filarmonica ve Aziz Petronio Kilisesi gibi kurumlar yine bu şehirde bulunmaktadır. Accademia Filharmonica di Bologna 1666 yılında asilzade Vincenzo Maria Carrati tarafından kurulmuştur. Bu kurum, 50 besteci, şarkıcı ve müzisyeni bünyesinde barındıran ve her hafta bir araya getiren bir sisteme sahiptir (Powell, 2019). Dönemin en seçkin müzisyenlerinden oluşan bu kurumun amacı, yeni eserlerin seslendirilerek incelenmesi, yapılan inceleme ve çalışmaların üzerine gerçekleştirilen tartışmalar sonucunda belirli standartların oluşturulması gibi faaliyetlerde bulunmaktadır (Kiper & Baysal, 2023).

Viyolonselın doğum yerinin ve solo bir enstrüman olarak teknik gelişiminin ilk gerçekleştiği yer de yine İtalya'dır. Bolonya Okulu, viyolonsel tekniğinin gelişiminin ana akımında yer almasının yanı sıra, viyolonsel edebiyatının da temeli olarak görülmektedir (Micheletti & Silva, 2014). Bu enstrüman varlığının ilk yüzyılı boyunca sadece basso continuo bir enstrüman olarak arka planda kalmıştır. Dolayısıyla bu durum viyolonsel icracılarının keman icracılarından çok daha geç bir zamanda ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak virtüözlerin gelişimi ile paralel bir şekilde besteciler de artık bu çalgı için eser bestelemeye başlamıştır. İcraçılar ve besteciler dönemin müzikal fikir ve ifade biçimlerini kullanarak bu enstrümanın kaynaklarını geliştirmek için çaba sarf etmiştir (Straeten, 1915). Keman yapım tekniğiyle ilgili olarak on yedinci yüzyılın başlarında başlayan evrim süreci aynı şekilde viyolonsel için de tekrarlanmıştır. Bolonya'daki bu müzik faaliyetlerinin canlılığı ve kamusal yaşamda müzik performansına verilen değer, enstrüman yapımcıları arasındaki yeniliği de destekleyen bir ortam yaratmıştır. Viyolonselın yapısı itibarıyla o zamana kadar yaygın olarak kullanılan diğer bas enstrümanlara göre daha küçük boyutlarda olması ve icracısına daha hızlı tepki vermesi onu daha popüler kılmıştır. Tel sargılı bağır sak tellerin icadı da yine bu döneme denk gelmektedir (Micheletti & Silva, 2014).

On yedinci yüzyılın ikinci yarısına kadar özel olarak viyolonsel için bestelenmiş herhangi bir solo eser bulunmadığı bilinmektedir. Bu yüzden 1680 ile 1690 yılları viyolonsel için çok önemli bir dönüm noktası ve bir tarih aralığıdır. Çünkü bu on yıl aralığında ilk solo viyolonsel eserleri bestelenmiştir. Bu besteler sayesinde viyolonsel icracıları da önemli miktarda ün ve tanınırlık elde etmiştir. Bir önceki paragrafta bahsedilen ve viyolonsel kavramına yeni bir soluk getirerek bu enstrümanın önemli bir ivme kazanmasını sağlayan besteci ve icracılardan biri de Domenico Gabrielli'dir. Yedi eşliksiz ricercare, iki viyolonsel için bir kanon ve iki sonatının biri 1689 tarihli iki el yazmasında bulunmaktadır (Hamilton, 1984).

2. DOMENICO GABRIELLI

İtalyan besteci ve viyolonsel icracısı Domenico Gabrielli 1651 yılında Bolonya'da doğmuştur, ölüm tarihi ise 1690 olarak bilinmektedir. Gabrielli, on yedinci yüzyıl barok viyolonsel icrasının öncü isimleri sayılan Petronio Francheschini ve Giovanni Battista Vitali'nin öğrencisi olmuştur (Carter, 2008). Yaylı sazlar anlamında önemli bir merkez olarak bilinen Bolonya şehrinde Accademia Filarmonica ve Aziz Petronio Kilise Orkestrası gibi seçkin bir grubun içerisinde viyolonselci olarak görev almıştır ve bu şehrin müzikal etkinliklerinin önemli bir müzikal figürü haline gelmiştir (Powell, 2019). Gabrielli vücut ölçüleri nedeniyle Bolonya lehçesinde "Mingéin dal viulunzèl" ya da İtalyanca'da "Minghino del violoncello" takma ismi ile bilinmektedir. Mingéin ya da Minghino aynı zamandan serçe parmak anlamına da gelmektedir (Micheletti & Silva, 2013).

Görsel 1. Domenico Gabrielli (URL-1)

Gabrielli'nin, Avrupa'da birçok bas enstrümanın varlığını sürdürdüğü bir dönemde besteci olarak viyolonsel literatürüne kazandırdığı 1689 tarihli eseri, bu literatürün en eski ve ilk kaynaklarından biri olarak görülmektedir. Yayımlanan ilk bestesi olan bu eserlerin el yazmaları ise Modena'da korunmaktadır (Straeten, 1915).

3. VİYOLONSEL İÇİN BESTELEDİĞİ ESERLER VE MÜZİKAL FORMLARI

Daha önce de belirtildiği gibi viyolonsel on yedinci yüzyılın ortalarına kadar solo bir enstrüman olarak kullanılmamıştır. O zaman bile öncelikle İtalyan operasındaki aryalara eşlik eden obbligato pasajlarda kullanılmıştır. İlk solo viyolonsel eserleri Domenico Gabrielli'ye aittir ve bu eserler Bolonya'da ve başka yerlerde diğer bestecileri beste yapmaya teşvik eden, viyolonsel solo bir enstrüman olarak değer gördüğü bir başlangıç olarak kabul edilmektedir (Truitt, 1961).

Gabrielli viyolonsel için bestelediği eserlerinde on yedinci yüzyılın sonlarında yaygın olarak kullanılan ricercare ve sonat gibi enstrümantal türlerden faydalanmıştır. Bu müzikal formların çıkış noktası ise genel olarak vokal müzikten gelmektedir (Micheletti & Silva, 2014). Ricercare kelimesi, Fransızca, konu için arama ve araştırma yapmak anlamına gelmektedir. On yedinci yüzyıl boyunca, aynı mantıkla fantasia veya sonat olarak adlandırılacak her türlü kompozisyona uygulanmıştır. Ricercare ve sonatların keşifçi ve doğaçlama tarzındaki yapıları özellikle orta ve ileri düzey öğrenciler için erken barok tarzında faydalı çalışmalar yapmalarını sağlamaktadır. Eğitimcilerin öğrencilere barok performans uygulamalarını öğretmesini olanaklı kılan, hazırlık olarak onların temel becerilerini geliştirebilecekleri iyi bir örnektir (Powell, 2019). Kısacası Domenico Gabrielli'nin eserleri sadece viyolonsel teknik ve müzikal olanaklarının ilk keşfini temsil etmekle kalmamakta, aynı zamanda modern viyolonsel pedagojisine de değer katmaktadır (Leung, 2021).

Gabrielli'nin ricercare'leri kompozisyon yapısı açısından oldukça serbesttir. Bu parçalar, icracının akor ve gamların bulunduğu pasajları karıştırdığı doğaçlama özelliklere sahiptir (Micheletti & Silva, 2014). Besteleri üç yapısal tipte gruplandırılabilir. İlki sürekli tekrarları içeren ritornello formundadır. İkinci tür ise baştan sona besteleme yapısına sahiptir. Bu ricercare'lerde Gabrielli neredeyse doğaçlama bir üslup kullanmaktadır. Müzikal fikirler doğal olarak önceki materyalden ortaya çıkıyor gibi görünür ve melodik tekrar çok azdır. Bu tarzda, ritmik fikirler ve kadans formülleri bağlayıcı ana dokuyu oluşturmaktadır. Kullanılan son biçimsel tür ise canzona formudur. Gabrielli'nin bölümleri ayırmak için tempo ve ölçü değiştiricilerini kullanarak daha büyük bölümler boyunca hareket etmeyi amaçladığı düşünülmektedir. Bu üçüncü stil, Gabrielli'nin çok bölümlü olan continuo sonatlarında kullandığı yöntemin de habercisidir (Carter, 2008).

Gregory R. Hamilton'a göre ise yedi ricercare'nin her biri karakter, biçim ve üslup açısından birbirinden oldukça farklıdır. Kinney ise Gabrielli'nin üslubunu analiz etmek için şöyle bir cümle kurmaktadır: "Bu müziğin kendiliğindenliği, yeni fikirlerin sürekli olarak ve öncekilerden sonsuz bir bolluk içinde ortaya çıkması, icracı için zorluklar yaratır; malzeme ve yapı organik bir büyümeyi ortaya çıkaracak şekilde bir araya getirilmiştir (Hamilton, 1984).

Gabrielli'nin viyolonsel eserleri dört telli bir enstrüman düşünülerek yazılmıştır ve enstrümanların Bolonya'ya özgü ve dönemin popüler akortlama sistemi olan C-G-d-g şeklinde akort edildiği düşünülmektedir.

İlk ricercare sol minör tonunda ve 3/4 zamanda huzurlu ve kısa bir bölümdür.

Şekil 1. Ricercare I, 1-18. ölçüler. (URL-2)

La minördeki ikinci ricercare, diğerlerinin arasında en uzun olanı ve geleceğin barok sonat formunun ilk örneği olabilecek niteliktedir. 4/4'lük ölçüde bir allegro bölümle başlamaktadır. 2/3 zamanındaki ikinci kısım ise "grave" ya da "largo" temposundadır; yaklaşık 120 ölçü süren bu kısmın ardından daha çok bir allegro gibi görünen bir başka bölüm gelmektedir ve bunu 12/8 zamanında gigue karakterinde bir final takip etmektedir.

Şekil 2. Ricarcare II, 1-9. ölçüler. (URL-2)

Üç numara, viola da gamba müziğinde sıklıkla kullanılan çok sayıda onaltılık figürün bulunduğu, üst tellerden alt tellere ve aksi yönde çok sayıda atlamayı içeren Re majörde tek bir bölümdür.

Şekil 3. Ricarcare III, 1-6. ölçüler. (URL-2)

Mi bemol Majör tonunda, 6/4'lük ölçü biriminde tek bir bölüm olan dört numarada, yayın daha özgürce kullanımı, sağ el bileğinin çevikliğini gerektirmektedir.

Şekil 4. Ricarcare IV, 1-6. ölçüler. (URL-2)

Beşinci ricercare ise Do Majör tonunda, 4/4'lük ölçü biriminde, tel atlamalarını ve onaltılık gam pasajlarını içermektedir.

Şekil 5. Ricercare V, 1-6. ölçüler. (URL-2)

Sol Majör tonundaki altı numaralı ricercare'nin 4/4'lük kısmı kısa ve daimi hareketler içeren onaltılıklardan oluşur, 3/4'lük zamana sahip ikinci kısım ise iki ve üç sesli akorların yer aldığı bir bölümle son bulmaktadır.

Şekil 6. Ricercare VI, 1-6. ölçüler. (URL-2)

Yedi numaralı ricercare, melodik ya da tematik buluş açısından önceki ricercare'lerden farklı olarak sürpriz gelen, cesur bir anlayış sergilemektedir. Prelüd formunda, onaltılıklardan oluşan oldukça uzun 4/4'lük bir bölümün ardından, 3/4 zamanında çok kısa bir bölüm gelmektedir.

Şekil 7. Ricercare VII, 1-15. ölçüler. (URL-2)

İki viyolonsel için yazılan kanon ise Moderato tempoda, 4/4'lük ölçü birimine sahip ve Re Majör tonundadır. İkinci viyolonsel bu eserde ilk viyolonsel'in ikinci ölçüsünde giriş yapmaktadır.

Şekil 8. İki Viyolonsel için Kanon, 1-12. ölçüler. (URL-2)

Sol Majör tonundaki ilk sonat, üç ölçüden oluşan grave tempoda bir giriş ile başlamaktadır. Sonrasında ise allegro tempoda dinamik pasajların bulunduğu bir bölüm gelmektedir. 32 ölçüden oluşan largo kısım ise bir hemiola ile son bulmakta, 12/8'lik ölçüde presto bölüm ile sonat bitmektedir. İkinci sonat La Mjör tonundadır. Grave, allegro, grave ve presto bölüm başlıklarına sahiptir. Her iki sonatta basso continuo eşliği ile bestelenmiştir.

Şekil 9. I. Sonat, Sol Majör, 1-15. ölçüler. (URL-3)

Şekil 10. II. Sonat, La Majör, 1-11. ölçüler. (URL-4)

4. SONUÇ

Tarihte viyolonsel, tüm enstrümanlar arasında en karmaşık geçmişe sahip olanlarından bir tanesidir. Her ülkede farklı isimle anılmıştır ve bu her zaman bir kafa karışıklığı yaratmıştır. Gözde bir enstrüman olduğu dönemlerde bile müzikte geri planda kalan, ikincil bir rolü olmuştur. Bolonya’da doğan Domenico Gabrielli, yaşadığı dönem içinde hem besteci hem de icracı kimliği ile bu karışıklığı gidermeye çalışan, günümüz viyolonselinin gelişiminin temel adımlarını atan ilk sanatçı olma özelliğini taşımaktadır. Viyolonsel için yazdığı eserler, enstrüman için bestelenen ilk gelişmiş eserler arasındadır. Domenico Gabrielli öncülüğünde başlayan, sonrasında da ondan etkilenen birçok besteci viyolonsel müziği, genel olarak yaylı çalgılar, özel olarak da viyolonsel icrasında yenilik arayışı ve keşfe çıkmış, bu enstrümanın gelişimine büyük bir katkı sağlamıştır. Enstrüman yapımcıları, icracılar ve besteciler, hocalar ve öğrencilerin etkileşimine de dayalı bu dönem oldukça etkileyicidir. Dönem yeniliklere açık bir topluluğun varlığıyla daha da önemli bir hale gelmiştir.

Barok müziğin ve onun temel müzik prensiplerini bilmenin aynı orantıda iyi bir müzisyen olmanın da temel yapı taşlarından biri olduğu düşüncesiyle yola çıkılan bu çalışmada, döneme ait bilgiler ile besteci, bestecinin eserlerinde ve enstrümanı üzerinde geliştirdiği icra tekniklerini anlamının da öneminin büyük olduğu düşünülmektedir. İtalya ve Barok dönem kavramları Türkçe kaynaklarda en bilinen kavramlar olsa da; besteci, eserleri ve önemli bir enstrümanın ilk gelişim yılları üçgeninde çok fazla Türkçe kaynak bulunmaması bu makalenin de yazılma nedenini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ayday, N. (2023). *Francesco Paolo Tomaso Supriani'nin Solo Viyolonsel için Bestelediği 12 Toccata Eseri Üzerine Bir İnceleme*. Müzikte Sanatsal Yaklaşımlar, Livre de Lyon, s.15-29.
- Carter, B. (2008). An Examination of Sources as They Pertain to Domenico Gabrielli's First Ricercar for Violoncello Solo. <https://www.cello.org/Newsletter/Articles/gabrielli/gabrielli.htm>
- Dickey, B., & Carter, S. (2012). *A Performer's Guide to Seventeenth-Century Music*. Indiana University Press.
- Hamilton, G.R. (1984). *The Origins of Solo Cello Literature and Performance*. [Doktora Tezi]. University of Kansas.
- Kiper, F. & Baysal, O. (2023, Ocak). Bologna Okulu ve Francesco Onofrio Manfredini'nin 10 Numaralı Mi Minör Sinfonia'sındaki Kompozisyonel Unsurların İncelenmesi. *Sahne ve Müzik Eğitim Araştırma Dergisi*, 9(16), 1-41.
- Leung, C.Y. (2021). *The Pedagogical Value of Domenico Gabrielli's Seven Ricercari*. [Yüksek Lisans Tezi]. Florida State University College of Music.
- Micheletti, A., & Silva, S.T. (2013). O Violoncelo Italiano: De Bolonha e Veneza a Boccherini. *XXIII. Congresso da Associação Nacional de Pesquisa e Pós-Graduação em Música*.
- Micheletti, A., & Silva, S.T. (2014). Cello Development from Gabrielli to Vivaldi. *Artigos Científicos*, 14(2), 269.
- Powell J.B. (2019). *A Performing Edition of Gabrielli's 7 Ricercari for Violoncello Solo, with an Historical Investigation and Recommendations for Performance*. [Yüksek Lisans Tezi]. The University of Queensland.
- Straeten, E.S.J. (1915). *History of the Violoncello, The Viol da Gamba, Their Precursors and Collateral Instruments*. New York: Ams Press.
- Truitt, R.T. (1961, Ağustos). *The Violoncello Concertos of Peter Ritter, Manheim 1763-1846*. [Yüksek Lisans Tezi]. Boston University.
- URL-1 <https://www.clicmusique.com/gabrielli-domenico-integrale-pour-violoncelle-p-53464.html>
- URL-2 [https://imslp.org/wiki/Ricercari%2C_canone_e_sonate_per_violoncello_\(Gabrielli%2C_Domenico\)](https://imslp.org/wiki/Ricercari%2C_canone_e_sonate_per_violoncello_(Gabrielli%2C_Domenico))
- URL-3 [https://imslp.org/wiki/Cello_Sonata_No.1_\(Gabrielli%2C_Domenico\)](https://imslp.org/wiki/Cello_Sonata_No.1_(Gabrielli%2C_Domenico))
- URL-4 [https://imslp.org/wiki/Cello_Sonata_No.2_\(Gabrielli%2C_Domenico\)](https://imslp.org/wiki/Cello_Sonata_No.2_(Gabrielli%2C_Domenico))